

Vācbaltiešu repatriācijas ietekme uz farmāciju Latvijā (1939–1940)

Sabīne Lauze, Baiba Mauriņa, Venta Šidlovska

Rīgas Stradiņa universitāte, Zāļu formu tehnoloģijas katedra, Latvija

Ievads. 1939. gada 3. septembrī notika Vācijas uzbrukums Polijas pilsētai Bidgošči, kura laikā gāja bojā daudz vietējo vāciešu, kas bija Polijas pilsoņi. Rezultātā Ā. Hitlers 6. oktobrī uzstājās ar oficiālu radorunu, aicinot citur dzīvojošos vāciešus atgriezties Vācijā. 1939. gada 30. oktobrī tika parakstīts Latvijas un Vācijas līgums par vācu tautības pilsoņu repatriāciju, kas paredzēja, ka oficiālā izceļošana noslēgsies 1939. gada 15. decembrī. Pirmajā vilnī no Latvijas izceļoja 306, bet vēlāk vēl 49 ar farmāciju saistītas personas. Pēc īpašnieku izceļošanas darbību uz laiku pārtrauca 85 aptiekas.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis ir apkopot un sistematizēt publicētos un nepublicētos avotos pieejamo informāciju par vācbaltiešu repatriāciju no Latvijas 1939.–1940. gadā, noskaidrot šī procesa ietekmi uz farmāciju Latvijā. Darbā izmantoti Latvijas Valsts vēstures arhīva un Latvijas Valsts arhīva materiāli, raksti no 20. gadsimta preses izdevumiem.

Rezultāti. 1939. gada otrajā pusē vācu tautības pilsoņiem Latvijā piederēja 99 aptiekas, 24 no tām atradās Rīgā. Gada beigās un 1940. gada pirmajā pusē noskaidrojās, kādas sekas Latvijas farmācijā atstāja vācbaltiešu repatriācijas. Latvijas Farmaceitu biedrība pieprasīja no Farmācijas pārvaldes izceļojušo farmaceitu un farmaceitu palīgu sarakstu. Nozari bija atstājuši 5 farmācijas maģistri, 17 farmācijas kandidāti, 66 provizori, 74 aptiekāra palīgi, 70 aptiekas asistenti un 74 aptiekas praktikanti. Izceļoja arī 1 farmācijas kandidāts, 6 provizori, 5 aptiekāra palīgi un 6 aptiekas asistenti, kas bija latviešu izcelsmes. Vācu tautības iedzīvotāju mantiski tiesisko jautājumu kārtošanai tika nodibināta speciāla Fiduciārā izceļošanas akciju sabiedrība UTAG (*Umsiedlungs-Treuhand Aktiengesellschaft*). Izceļojot aptieku īpašnieki savas aptiekas ar visu inventāru un medikamentiem nodeva UTAG rīcībā, kas pakāpeniski pārdeva tās jauniem īpašniekiem, bet iegūtos līdzekļus caur Kredītbanku pārveda uz Vāciju dažādu preču veidā.

1940. gada 12. jūnijā Farmācijas pārvalde apkopoja informāciju un rezultātā noskaidrojās, ka 57 aptiekas pārgājušas jaunu īpašnieku rokās, kas galvenokārt bija latviešu farmaceiti vai pilsētu pašvaldības. 48 aptiekas bija nopirktas ar akciju sabiedrības UTAG starpniecību. Tiešā ceļā īpašnieki bija pārdevuši 9 aptiekas. Aptieku koncesijas pārdot bija aizliegts, tādēļ vairumā gadījumu, aptiekas īpašniekam izceļojot, tās anulēja, un pēc tam nākamajam īpašniekam koncesija bija jāiegūst no jauna. Galējai likvidācijai bija nolemtas 23 vācbaltiešu aptiekas, 6 no tām atradās Rīgā.

Secinājumi. Vācbaltiešu repatriācijas rezultātā samazinājās aptieku un darbinieku skaits. Latvijas farmācijas nozari pameta ļoti būtiska profesionāļu daļa, kas daudzus gadus bija uzturējusi Latvijas farmāciju augstā līmenī. Lai arī daudziem latviešu farmaceitiem vācbaltiešu izceļošana deva iespēju kļūt par aptieku īpašniekiem, pārmaiņas nebija ilgas. Drīz sekojošā PSRS okupācija un aptieku nacionalizācija bija nākamais trieciens, ko piedzīvoja farmācija un tajā nodarbinātie Latvijā.